

«لایحه احکام مورد نیاز اجرای برنامه ششم توسعه»

اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۹-۱۳۹۵) - ویرایش جدید»

(بخش سیاست خارجی)^۱

مقدمه

در ماده (۳۰) لایحه احکام مورد نیاز اجرای برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مباحث مربوط به حوزه سیاست خارجی کشور مورد توجه قرار گرفته است. با بررسی محتوا و بندهای مختلف این ماده لایحه می‌توان چنین استدلال کرد که دولت محترم در زمینه نحوه پیشبرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در این برنامه بیش از همه بر دو سند بالادستی تکیه کرده است: از یکسو، با تأکید نمودن بر «ابتنای روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اصل عزت، حکمت و مصلحت»، به سند چشم‌انداز بیست‌ساله توجه داشته است و از سوی دیگر، با پیگیری «افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد کشور» به‌عنوان اولویت اصلی در سیاست خارجی، عملاً تلاش کرده است الزامات مندرج در سند سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را مدنظر قرار دهد.

در این چارچوب، می‌توان چهار محور اصلی را در پیشبرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران شناسایی کرد، به‌گونه‌ای که دو محور نخست، دربرگیرنده برنامه‌های مجال بخش در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است و دو محور بعدی، عناصر برنامه‌های قوام بخش در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را تشکیل می‌دهد. این چهار محور به شرح ذیل می‌باشند:

مشخصات لایحه

دوره دهم - سال اول

شماره ثبت:

۱۰۴

شماره چاپ:

۱۱۵

تاریخ چاپ:

۱۳۹۵/۴/۳۰

معاونت پژوهش‌های

سیاسی - حقوقی

دفتر: مطالعات سیاسی

۱. ظرفیت‌افزایی دیپلماتیک

به نظر می‌رسد دولت محترم افزایش ظرفیت‌های دیپلماسی کشور را از دو طریق امکان‌پذیر می‌داند: طریق نخست اعتمادسازی است که متضمن «طراحی و اجرای اقدامات اعتمادساز در سیاست خارجی» که مربوط به بند «۱» ماده (۳۰) لایحه می‌باشد و در تناظر با ماده (۵۹) سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه است که بر «حفظ و افزودن بر دستاوردهای سیاسی جمهوری اسلامی در منطقه آسیای جنوب غربی» تأکید می‌کند. در این راستا، مرکز پژوهش‌های مجلس پیشنهاد می‌کند که عبارت «از طریق تنش‌زدایی، تلاش برای امنیتی‌زدایی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۶۰۱۵۰۰۲

تاریخ انتشار:

۱۳۹۵/۶/۲۷

۱. دولت در اجرای ماده (۱۴۱) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی لایحه «احکام مورد نیاز اجرای برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۹-۱۳۹۵)» را جهت بررسی به مجلس شورای اسلامی تقدیم کرد که در مجلس با شماره ۱۰۴ ثبت شده است. در تاریخ ۱۳۹۵/۵/۴ نامه‌ای به امضای معاون رئیس‌جمهور به مجلس شورای اسلامی ارسال و طبق آن ویرایش جدید لایحه مذکور با عنوان «لایحه برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۹-۱۳۹۵) - ویرایش جدید» به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده است. لذا با توجه به تصمیم هیئت رئیسه محترم مبنی بر در دستور کار قرار گرفتن ویرایش جدید، مجموعه گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با استناد به ویرایش جدید لایحه تهیه و ذیل همان لایحه ثبت شده با شماره ۱۰۴ منتشر می‌شوند.

از فضای منطقه، تقویت همگرایی در روابط خارجی به منظور تأمین منافع ملی کشور» بدان اضافه شود؛ و طریق دوم، تنوع بخشیدن به شرکای خارجی است که «ایجاد بسترها و شرایط سیاسی لازم برای تنوع‌بخشی و تقویت پیوندهای راهبردی با کشورهای جهان به‌ویژه کشورهای منطقه، همسایگان و قدرت‌های نوظهور» را می‌طلبد، که در هماهنگی کامل با ماده (۵۹) سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه قرار دارد و مرکز پژوهش‌های مجلس نظر موافقی در مورد عبارت‌بندی آن دارد.

۲. صلح‌طلبی و ثبات‌خواهی در جهان و منطقه

دولت محترم از همان آغاز کار خود بر تعامل سازنده در روابط خارجی جهت برقراری جهان امن‌تر پای فشرده است. از همین رو، در این لایحه، از یکسو با رویکرد ایجابی به پیروی از ماده (۵۹) سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، در بند «پنجم» ماده (۳۰) لایحه «به‌کارگیری ظرفیت‌های دیپلماسی رسمی در سطوح دو و چندجانبه برای ایجاد محیط سیاسی و امنیتی باثبات و پایدار در منطقه» را مورد توجه قرار داده است؛ ازسوی دیگر، با رویکرد سلبی در بند «هفتم» ماده (۳۰) «به‌کارگیری همه امکانات جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با تروریسم و افراط‌گرایی» را در زمره برنامه‌های خود قرار داده است. مرکز پژوهش‌های مجلس پیشنهاد می‌دهد که جهت شفاف‌سازی هرچه بیشتر، عبارت «به‌کارگیری همه امکانات جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با خشونت، تروریسم، افراط‌گرایی و تجاوزگری» به جای «به‌کارگیری همه امکانات جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با تروریسم و افراط‌گرایی» بنشیند.

۳. تأکید نهادن بر دیپلماسی اقتصادی

در پرتو سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و با عنایت به این که حل مشکلات اقتصادی کشور در شرایط پسابرجام مهم‌ترین اولویت دولت یازدهم به شمار می‌آید، دولت محترم کوشیده است این الزام را در لایحه اجرای احکام برنامه ششم توسعه به‌ویژه در حوزه سیاست خارجی مدنظر قرار دهد. در این راستا:

الف) به پیروی از ماده (۶۰) سیاست‌های کلی برنامه ششم مبنی بر «اولویت دادن به دیپلماسی اقتصادی با هدف توسعه سرمایه‌گذاری خارجی، ورود به بازارهای جهانی و دستیابی به فناوری برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و سند چشم‌انداز»، در بند «سوم» ماده (۳۰) لایحه بر «تقویت دیپلماسی اقتصادی با تمرکز بر ورود به بازارهای جهانی برای صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی، تأمین مالی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی و دستیابی به فناوری‌های نوین» تأکید شده است؛ البته پیشنهاد مرکز پژوهش‌ها آن است که به‌منظور تدقیق مفهوم و کارکردهای دیپلماسی اقتصادی عبارت «و تسهیل حضور بخش خصوصی و نیز کمک به توسعه فعالیت رایزنان اقتصادی ایران در خارج از کشور به‌منظور تأمین منافع و نیازهای اقتصادی داخلی» بدان افزوده شود.

ب) براساس ماده (۶۲) سیاست‌های کلی برنامه ششم که به ضرورت «ایجاد زمینه‌های لازم در جهت جلب سرمایه و توان علمی و تخصصی ایرانیان خارج از کشور در توسعه ملی و تأثیر بر سیاست‌های نظام سلطه در دفاع از منافع ملی» اشاره دارد، در بند «چهارم» ماده (۳۰)، «حمایت همه‌جانبه از حقوق ایرانیان خارج از کشور و مشارکت دادن آنها در توسعه ملی» را مورد توجه قرار داده است و مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با آن کاملاً موافق است.

ج) به «تنظیم و اعطای کمک‌های توسعه‌ای به کشورهای هدف در چارچوب قوانین بودجه سالیانه کشور» توجه داشته

است، هرچند در سیاست‌های کلی برنامه ششم هیچ سخنی از آن به میان نیامده است. با این حال، از آنجا که این اقدام برنامه‌ای می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای پیشبرد دیپلماسی اقتصادی به کار آید، مرکز پژوهش‌های مجلس با آن موافق است.

د) براساس ماده (۶۰) سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه مبنی بر «اولویت دادن به دیپلماسی اقتصادی با هدف توسعه سرمایه‌گذاری خارجی، ورود به بازارهای جهانی و دستیابی به فناوری برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و سند چشم‌انداز»، در بند «دهم» از ماده (۳۰) لایحه بر «برنامه‌ریزی و اقدام مؤثر در راستای ارتقای استقلال سیاسی، فرهنگی و افزایش مقاومت اقتصادی» تأکید شده است، که مرکز پژوهش‌ها نیز اشاره بدان را مناسب می‌داند.

۴. تأکید بر دیپلماسی عمومی

در واکنش به هجمه رسانه‌ای ایران‌هراسانه غرب و دست‌نشانندگان منطقه‌ای آن، دولت یازدهم کوشیده است توجه ویژه‌ای به دیپلماسی عمومی در پیشبرد اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران مبذول دارد. در این راستا:

الف) به تبعیت از ماده (۶۳) سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه مبنی بر «بهره‌گیری حداکثری از روش‌ها و ابزارهای دیپلماسی نوین و عمومی» و ماده (۶۱) سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه مبنی بر «توسعه کمی و کیفی رسانه‌های فرامرزی با زبان‌های رایج بین‌المللی»، در بند «ششم» ماده (۳۰) لایحه ضرورت «بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی و روش‌ها و ابزارهای نوین و کارآمد اطلاع‌رسانی در گستره فرامرزی برای تبیین دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران در ابعاد گفتمانی و معنایی و ارتقاء جایگاه ایران در افکار عمومی جهان» مورد توجه قرار گرفته است، ولی مرکز پژوهش‌ها عبارت «بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی/از طریق رسانه‌های سنتی و نوین، فضای سایبر و شبکه‌های اجتماعی در گستره فرامرزی برای تبیین دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران در ابعاد گفتمانی و معنایی/انقلاب/اسلامی و ارتقای جایگاه ایران در افکار عمومی جهان» را به جای آن پیشنهاد می‌دهد.

ب) «صیانت از وجهه بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران در موضوعات حقوق بشری از طریق رصد و پایش وضعیت حقوق بشر در عرصه بین‌المللی، پاسخگویی به مطالبات بین‌المللی و گسترش حقوق بشر اسلامی با همکاری دستگاه‌های ذیربط» را مطرح کرده است، هرچند متناظر آن را نمی‌توان در سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه یافت، ولی از آنجایی که با روح حاکم بر مواد (۶۱) و (۶۳) منافات ندارد، مرکز پژوهش‌ها با آن مخالفتی ندارد.

به‌طور کلی پیشنهادات مرکز پژوهش‌های مجلس در مورد بندهای مختلف ماده (۳۰) لایحه ناظر بر تغییرات بندهای

«اول»، «سوم»، «ششم» و «هفتم» به‌شرح ذیل است:

جدول پیشنهادها در مورد بندهای «۱»، «۳»، «۶» و «۷» ماده (۳۰) لایحه اجرای احکام برنامه ششم توسعه

بند	لایحه اجرای احکام برنامه ششم	سیاست کلی مرتبط	نظر مرکز پژوهش‌ها
«۱»	طراحی و اجرای اقدامات اعتمادساز در سیاست خارجی	ماده (۵۹) - حفظ و افزودن بر دستاوردهای سیاسی جمهوری اسلامی در منطقه آسیای جنوب غربی	اصلاح و تکمیل: طراحی و اجرای اقدامات اعتمادساز در سیاست خارجی از طریق <u>تنش‌زدایی، تلاش برای امنیتی‌زدایی از فضای منطقه، تقویت همکاری در روابط خارجی به منظور تأمین منافع ملی کشور</u>
«۳»	تقویت دیپلماسی اقتصادی با تمرکز بر ورود به بازارهای جهانی برای صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی، تأمین مالی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی و نوین	ماده (۶۰) - اولویت دادن به دیپلماسی اقتصادی با هدف توسعه سرمایه‌گذاری خارجی، ورود به بازارهای جهانی و دستیابی به فناوری برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و سند چشم‌انداز	اصلاح و تکمیل: تقویت دیپلماسی اقتصادی با تمرکز بر ورود به بازارهای جهانی برای صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی، تأمین مالی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی و دستیابی به فناوری‌های نوین، <u>تسهیل حضور بخش خصوصی و نیز کمک به توسعه فعالیت رایزنان اقتصادی ایران در خارج از کشور به منظور تأمین منافع و نیازهای اقتصادی داخلی تبصره - وزارت امور خارجه مکلف است هر شش ماه گزارشی از چگونگی اجرای این ماده به مجلس شورای اسلامی ارائه دهد.</u>
«۶»	بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی و روش‌ها و ابزارهای نوین و کارآمد اطلاع‌رسانی در گستره فرامرزی برای تبیین دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران در ابعاد گفتمانی و معنایی و ارتقای جایگاه ایران در افکار عمومی جهان	ماده (۶۳) - بهره‌گیری حداکثری از روش‌ها و ابزارهای دیپلماسی نوین و عمومی ماده (۶۱) - توسعه کمی و کیفی رسانه‌های فرامرزی با زبان‌های رایج بین‌المللی	اصلاح و تکمیل: بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی از طریق <u>رسانه‌های سنتی و نوین، فضای سایبر و شبکه‌های اجتماعی در گستره فرامرزی برای تبیین دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران در ابعاد گفتمانی و معنایی انقلاب اسلامی و ارتقای جایگاه ایران در افکار عمومی جهان</u>
«۷»	به‌کارگیری همه امکانات جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با تروریسم و افراط‌گرایی		اصلاح و تکمیل: به‌کارگیری همه امکانات جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با <u>خشونت، تروریسم، افراط‌گرایی و تجاوزگری</u>

